

Список використаних джерел

1. *Jim Woodhill*. Capacities for Institutional Innovation: A Complexity Perspective/ Jim Woodhill // IDS Bulletin Volume 41 Number 3. – May 2010. – P. 47-59.
2. *Julian Birkinshaw*. The 5 Myths of Innovation/ Julian Birkinshaw, Cyril Bouquet and J.-L. Barsoux // Mit sloan management review vol. 52 no. 2. – winter 2011. – P. 43-50.
3. *Грінченко Ю.Л.* Інституційні фактори формування та розвитку інноваційних систем в країнах, що розвиваються, та з перехідною економікою / Ю.Л. Грінченко // Економічні інновації. – Вип. 43. – 2011. – С. 73-83
4. *Дзюба С.Г.* Організація й правове забезпечення інноваційної діяльності в Україні / С.Г. Дзюба, Г.С. Чубаренко // Реалії та перспективи інноваційного розвитку України (економічні, фінансові та правові аспекти). 36. матер. X Міжнар. наук.-практ. конф. молодих науковців 26 берез. 2010 р. – К.: УДУФМТ, 2010. – 208 с. – Ч. II. – С. 161-163.
5. *Єрмолаєва В.В.* Теоретичні основи дослідження інновацій / В.В. Єрмолаєва // Вісн. нац. ун-ту “Львів. політехніка.” Пробл. економіки та упр. – 2010. – №683. – С. 268-273.
6. *Житнецький І.В.* Економічна сутність інновацій та інноваційної діяльності в ринкових умовах господарювання / І.В. Житнецький, Ю.Г. Левченко // Харчова промисловість. – 2008. – № 7. – С.117-121.
7. *Липов В.В.* Визначення моделі інноваційного розвитку України: чинник інституціональної компліментарності / В.В. Липов // Вісн. Хмельницького нац. ун-ту. – 2009. – № 5.– Т. 1. – Економічні науки. – С. 81-86.
8. *Пестова О.А.* Інституціональні аспекти теорій інноваційного розвитку / О.А. Пестова // Академічний огляд. – 2011. – № 2 (35). – С. 38-45.
9. *Федулова Л.І.* Інститути інноваційного розвитку регіонів / Л.І. Федулова // Економічні інновації. – 2011. – Вип. 43. – С. 337-345.
10. *Шпикуляк О.Г.* Інституціоналізація інноваційної діяльності в аграрній сфері економіки / О.Г. Шпикуляк, Л.І. Курило // Облік і фінанси АПК. – 2010. – № 3. – С. 114-117.

Стаття надійшла до редакції 29.03.2013 р.

*

УДК 330.341.1.001

*Т.В. Гончарук, аспірант**
Вінницький національний аграрний університет

Механізм інноваційного забезпечення у формуванні ефективності виробничих систем: теоретичний аспект

Постановка проблеми. Розвиток економіки України відбувається в умовах і під впливом усебічних модернізаційних перетворень та глибинних трансформацій виробничої системи у контексті її адаптації до ринкових умов господарювання. Об'єктивним і необхідним фактором підвищення ефективності виробничих систем завжди було й залишатиметься формування моделей інноваційності, які забезпечують інвестиційну привабливість та перспективну конкурентоспроможність – заданий теоретичний постулат доведений часом. Навколо цього вважаємо за необхідне сконцентрува-

ти увагу, виклавши власну теоретичну позицію щодо сутності й ролі механізму інноваційного забезпечення у формуванні ефективності виробничих систем. З теоретичного погляду проблема є актуальною, особливо це стосується функціонування розглянутого механізму в умовах трансформаційних змін – переходу від однієї системи економічних відносин до іншої, а в даному випадку має місце утвердження ринкової моделі.

Інновації в розвитку економічних систем відіграють вирішальну роль щодо формування їх конкурентоспроможності. Саме тому механізм інноваційного забезпечення у будь-якому випадку незалежно від сфери, галузі, виду діяльності унормовує відповідний рівень їх ефективності. Дослідження цієї проблеми нині на часі, до того ж у своїй

* Науковий керівник – Г.М. Калетнік, доктор економічних наук, професор, академік НААН.
© Т.В. Гончарук, 2013

актуальності вона вже утвердилася в науковому середовищі як архіважлива.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні теоретичні постулати щодо ролі й функціональних ознак механізму інноваційного забезпечення у формуванні ефективності виробничих систем викладені у працях таких дослідників, як: Й. Шумпетер [15], Б. Твісс [14], Б. Санто [13], П. Друкер [12], С. Ожегов [11], О. Мамедов [10], П. Саблук [8], С. Володін [5], Ю. Бажал [2], В. Андрійчук [1] та багатьох інших. Проте в теоретичному плані завжди має місце широке поле для продовження наукового пошуку, адже інституційні умови змінюються і концепції й бачення щодо сутності – функціональних ознак тих чи інших явищ можуть видозмінюватися, що потребує теоретичного обґрунтування.

Мета статті – розгляд теоретичних аспектів функціонально-рольових ознак механізму інноваційного забезпечення у формуванні ефективності виробничих систем, ефективність при цьому розглядається як сконструйований цим механізмом результат.

Виклад основних результатів дослідження. Функціонування галузей і виробництв ґрунтується на певних механізмах, які структурують відносини господарського й ринкового обміну. Теорія питання багатогранна, а розвиток економіки та її галузей організаційно й функціонально підпорядкований механізмам, які визначають поведінку економічних агентів, формують мотивації до здійснення виробничої діяльності в певних інституційних умовах.

Теорією й практикою доведено, що багатогранність понятійного апарату економічної науки зумовлена всеохоплюючим характером її функціонування в житті суспільства, аналогічно простежується множинність визначень понятійного апарату. Традиційно механізм (грец. μηχανή *mechané* — машина) розглядається як система тіл, що призначена для перетворення руху одного або кількох тіл у потрібний рух інших тіл. Механізм є основою більшості машин і використовується в різноманітних технічних об'єктах [6]. Механізм – це система, пристрій, спосіб, що визначають порядок якого-небудь виду діяльності [11]. В економіці – це сукупність

принципів, форм, методів, важелів, за допомогою яких здійснюється накопичення, використання ресурсів, створення і постачання на ринок необхідних суспільству благ.

Механізм по суті є складне організаційно-управлінське завдання, вирішення якого спрямовується на досягнення мети господарської та іншої діяльності, яка в ринковому середовищі уособлює отримання прибутку чи іншого ефекту. Інакше кажучи, механізм – це порядок дій учасників соціальних, виробничих, господарських, економічних систем, у межах якого забезпечується досягнення визначеної мети.

Механізм інноваційного забезпечення – це система ресурсів, функцій, завдань, організацій, інституцій, які за рахунок запропонованої взаємодії забезпечують формування ефективності та конкурентоспроможності виробничих конструкцій. Основу механізму інноваційного забезпечення становлять інновації, а також процес їх створення, розвитку та функціонування, які в теорії економічної науки займають чільне місце. Зокрема, доведено, що інновації – головний чинник науково-технічного прогресу, головна детермінанта конкурентоспроможності підприємств, галузей та виробництв, а також країн. Виробничі системи у свою чергу через упровадження інновацій наслідують відповідний рівень продуктивності, трудомісткості й прибутковості. Видова структура інновацій багатогранна, традиційно виділяють технологічні, управлінські, продуктові, процесні інновації. Інновація – це запровадження нового або значно удосконаленого продукту (товару або послуги), процесу, нового методу маркетингу або нового організаційного методу в практику бізнесу, організації робочих місць або зовнішніх зв'язків [16]. Інновації завжди були і залишатимуться визначальними у забезпеченні ефективного використання потенціалу виробничих систем. Вони формують можливості економічного зростання, а також рівень ефективності виробництва й конкурентоспроможності бізнесу. Інноваційність – головна передумова підприємницького успіху, особливо що стосується галузей відносно нових для економіки, зокрема до таких належить галузь виробництва біопалива.

Виділяють технологічні продуктиві (реалізація продукту з удосконаленими функціональними характеристиками) та технологічні процесні (реалізація удосконалених методів виробництва) інновації. Сутнісно-рольові характеристики інновацій як рушійної сили науково-технічного прогресу в економіці й суспільстві вперше окреслив Й. Шумпетер – основоположник теорії інновацій. Він увів в обіг і забезпечив наукову інституціоналізацію терміна „інновація” в 30-х роках ХХ ст., поширив серед науковців та практиків методологічні принципи функціонування, зокрема, економічних інновацій як базису ефективності підприємницької діяльності, довівши, що інновації є провідником раціональності поведінки економічних агентів у виробничих системах, яка спрямо-

вана на досягнення відповідних цільових орієнтирів.

Теорія інновацій багатоаспектна і багатогранна, адже фокусує увагу на досить широкому колі специфічних факторів конкурентоспроможності й раціональності. Інновації виконують модернізуючу роль в економіці, адже спрямовані на забезпечення і соціального прогресу, що певним чином стосується виробництва як головної складової створення благ для задоволення потреб суспільства.

Інновації утворюються у процесі еволюції соціально-економічних систем у підприємницькому й науково-технічному середовищі. Функціональну природу значимості інновацій у механізмі інноваційного забезпечення виробничих систем можна розглядати відповідним чином в історико-еволюційному ракурсі (табл. 1).

1. Еволюція сутності та функціональних ознак інновацій*

Історичний період	Сутність і функціональне призначення	Дослідники
1910 – перша половина 1940 р. (I-й етап)	Інновації визнані головним атрибутом підприємницької діяльності, який забезпечує конкурентоспроможність на ринку, економію витрат і високий рівень прибутковості бізнесу. Це джерело й засіб одержання прибутку підприємцем у певних інституціональних умовах господарювання. Доведено циклічність економічного розвитку, який знову ж таки забезпечується за рахунок інновацій	Й. Шумпетер, М. Туган-Барановський, М. Кондратьєв
Друга половина 1940 – перша половина 1970 р.	Вирішальним чинником економічного зростання вважається функціональність інновацій у механізмі забезпечення високих темпів зростання валового внутрішнього продукту. Головною складовою такого зростання було визнано не самі інновації, а капітал для їх створення й використання. Інноваційний розвиток забезпечувався за рахунок глибоких структурних змін, а також створення сучасних галузей і виробництв технологічного прориву	С. Кузнєц, Р. Солоу
Середина 1970-х р. і до т.ч.	Сучасні концепції ролі інновацій в економіці, які охопили широке коло управлінських, техніко-технологічних та інституціональних проблем функціонування суспільства й враховують інновації в усіх сферах життя людини як головну рушійну силу прогресу	Р. Коуз, Д. Норт, О.Вільямсон, С. Айхелькроут, О. Валієва, В. Демєнтьєва та ін.

* Сформовано автором з використанням: Нуреев Р.М. На пути к пониманию институциональной природы инноваций / Р.М. Нуреев // Journal of Institutional Studies (Журнал институциональных исследований). – 2012. – Т. 4. – № 2. – С. 4-10.

Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність» інновації – це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери. Загальновідомо, що саме слово “інновація” походить від латинського “інноваре” (“відновлення”, “оновлення”). Англійське слово й поняття

“innovation” відповідає нашому “введення нового” чи “введення новацій”. Тобто практичне використання новації з моменту її виробництва та розповсюдження як нових продуктів або послуг є нововведенням (інновацією). Під новацією розуміється новий порядок, новий звичай, новий метод, винахід, нове явище (відкриття). Положення теорії інновацій засвідчують багатогранність і багатоаспектність наукового пошуку в зазначеному аспекті, зокрема це стосується концепцій сутності інновацій (табл. 2).

2. Концепції визначення сутності й функціонального призначення інновацій*

Авторизація викладу	Зміст
Автор – джерело визначення сутності інновацій	
Й. Шумпетер [15]	Зміни з метою впровадження та використання нових видів споживчих товарів, нових виробничих і транспортних засобів, ринків та форм організації у виробництві
Б. Твіст [14]	Інновація – процес перетворення ідеї в економічну субстанцію
Б. Санто [13]	Процес, в якому відбувається створення нового, більш якісного продукту
Р. Фатхутдінов	Результат науково-технічної діяльності з метою формування ефекту
Відповідно до загальноприйнятих міжнародних стандартів	Під “інновацією” розуміється кінцевий результат інноваційної діяльності, що одержав втілення у вигляді нового або вдосконаленого продукту, впровадженого на ринку, нового або вдосконаленого технологічного процесу, який використовується в практичній діяльності або в новому підході до соціальних послуг
Сучасні підходи до визначення сутності поняття «інновація»	
Статичний	„Інновація-продукт” – результат інноваційного процесу у вигляді нової техніки (продукції), технології, нового методу, що впроваджується на ринку
Динамічний	„Інновація-процес” – процес, що охоплює дослідження, проектування, розроблення, організацію виробництва, комерціалізацію і поширення нових виробів, технологій, принципів, замість існуючих
Типологія сучасних трактувань категорії «інновація»	
Етимологічне – П. Друкер [12]	Мистецтво надання ресурсам нових можливостей для створення цінностей
Комерційне – Б. Твісс [14]	Нововведення – застосування, тобто процес, в якому дослідження або ідея набувають економічного змісту; науково-технічні інновації – це матеріалізація нових ідей і знань, відкриттів, винаходів і науково-технічних розробок у процесі виробництва з метою їх комерційної реалізації для задоволення відповідних потреб споживачів на ринку
Функціональне – Ю. Бажал [2]	Зміна в процесах, нова функція виробництва, зміна технології виробництва, стрибок від старої виробничої функції до нової
Статичне – Рекомендації Фраскаті	Кінцевий результат інноваційної діяльності, що знайшов втілення у вигляді нового або вдосконаленого продукту, впровадженого на ринку, нового або вдосконаленого технологічного процесу, що використовується в практичній діяльності, або в новому підході до соціальних послуг
Процесне – О. Лапко [9]	Комплексний процес, котрий включає в себе створення, розробку, доведення до комерційного використання і розповсюдження нового технологічного або якогось іншого рішення (новації), що задовольняє певну потребу
Перше видання української економічної енциклопедії	Новий підхід до конструювання виробництва, збуту товарів, завдяки якому інноватор та його компанія здобувають перевагу над конкурентами
Інше	Інструмент зміни матерії, визначений у часі, просторі й задіяних ресурсах, який не використовувався раніше до цього моменту в заданому просторовому вимірі [7]

*Сформовано на основі опрацьованої літератури.

Інноваційний розвиток виробничих систем нині є прерогативою, адже історично доведено, що лише він забезпечує конкурентоспроможність і доступ до вкрай обмежених ресурсів сучасного світу. В основі такого розвитку – особливий економічний механізм поєднання ресурсів виробництва й науки, який уособлює відповідну державну політику. Разом із цим механізм інноваційного забезпечення розвитку виробничих систем становить сукупність інновацій та порядку їх використання, які ґрунтуються на спеціалізованій інфраструктурі й державній інституціональній політиці.

В основі механізму інноваційного забезпечення лежить головний предметний показник його функціонування – інновації. Підставою для зазначеного висновку є загальновідома позиція про те, що інновації – вирішальний чинник соціально-економічного та науково-технічного прогресу. Категорія інновацій багатогранна й багатоаспек-

тна у формах прояву та функціональності, на практиці вона є: базисом стабільного й ефективного економічного зростання [5]; комбінацією факторів виробництва, яка забезпечує підприємницький ефект [15]; процес матеріалізації часу при переході системи з одного стану в інший [3]; еволюція в економічній організації виробництва [10]; корисна зміна попереднього стану явища та процесу, засіб досягнення корисного ефекту у функціонуванні виробничої системи [4]; новостворені або кардинально удосконалені новації, які принципово відрізняються від існуючих аналогів або ж не мають аналогів взагалі [1, с. 589]; знання і продукти, які несуть у собі якісні зміни в економічному процесі [8, с. 100].

Отже, інновації як основа інноваційного забезпечення розвитку виробничих систем є базисним інститутом їх ефективності. В даному механізмі поєднуються як організаційні, так і ресурсні інновації – новітні підходи,

засоби, управлінські структури, організації, які детермінують функціональність виробництва на якісно новій основі та в нових інституціональних умовах. Разом із цим механізм інноваційного забезпечення – це по суті особлива інституціональна система, в рамках якої й за рахунок її інститутів відбувається створення, впровадження та використання інновацій для усунування результатів науково-технічного прогресу.

Формування ефективного механізму господарювання в економіці, а також в її галузях значною мірою залежить від функціональності системи інноваційного забезпечення, яка детермінує конкурентоспроможність. Будь-яка господарська, зокрема виробнича, система, являючи собою органічну цілісність, постійно декларує мотивації до одержання прибутку, що в сучасному вимірі стабільно-можливе лише за рахунок і під впливом інноваційного механізму. Констатація

виключного значення механізму інноваційного забезпечення у формуванні конкурентності економічних систем є результатом об'єктивних процесів та інституціональних умов їх функціонування. Суть проблеми полягає в тому, що інновації є базисним чинником науково-технічного прогресу виробничих систем незалежно від їх рівня й функціонального призначення. Теорія інновацій багатогранна, те саме стосується і механізму інноваційного забезпечення як квінтесенції організаційних, індивідуальних, підприємницьких та інших факторів конкурентоспроможності й продуктивності.

Висновок. Розвиток сучасних виробничих систем цілком і повністю підпорядкований ефективності інноваційного забезпечення, тобто результатам інноваційної діяльності суб'єктів ринку, а механізм інноваційного забезпечення відіграє у цьому процесі системоутворювальну роль.

Список використаних джерел

1. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підруч. / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2013. – 779 с.
2. Бажал Ю.М. Економічна теорія технологічних змін: навч. посіб. / Ю.М. Бажал. – К.: Заповіт, 1996. – 238 с.
3. Бекетов Н.В. Инновационное развитие экономики Республики Саха (Якутия) / Н.В. Бекетов // Стратегическое планирование в городах и регионах России: интегрируя мировой опыт инноваций. VI Общероссийский форум Лидеров стратегического планирования (г. Санкт-Петербург, 18-19 октября 2007 г.). – СПб: Леонтьевский центр. – С. 1-9.
4. Білосор Л.В. Особливості інноваційного розвитку в аграрній сфері / Л.В. Білосор // Вісн. Сумського нац. аграр. ун-ту. – 2003. – № 2. – С. 111.
5. Володін С.А. Інноваційна модель наукоємного ринку АПК / С.А. Володін // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 8. – С. 133-142.
6. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Механізм>.
7. Електронний ресурс: Режим доступу: <http://nss.org.ua/sutnist-innovatsiyi>.
8. Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект: моногр. / [Саблук П.Т., Шпикуляк О.Г., Курило Л.І. та ін.]. – К.: ННЦ ІАЕ, 2010. – 706 с.
9. Лапко О.О. Економіка інновацій: навч. посіб. / О.О. Лапко. – Івано-Франківськ: ІФДТУНГ, 1999. – 136 с.
10. Мамедов О.Ю. Тайна инновационной экономики – в её инновационной организации! / О.Ю. Мамедов // TERRA ECONOMICUS. – 2009. – Т. 7. – № 2. – С. 5-8. – Электронный ресурс: Режим доступа. – <http://ecsocman.hse.ru/data/869/732/1223/journal7.2-1.pdf>.
11. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов; под ред. чл.-корр. АН СССР Н. Ю. Шведовой. – 18-е изд., стереотип. – М.: Рус. яз., 1986. – 798 с.
12. Друкер Питер Ф. Задачи менеджмента в XXI веке / Друкер Питер Ф. Энциклопедия менеджмента: пер. с англ. — М.: Издательский дом "Вильямс", 2004. — 432 с.
13. Санто Б. Инновация как средство экономического развития: учебник / Б. Санто. – Пер. с венгер. – М.: Прогресс, 2005. – 376 с.
14. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями / Б. Твисс. – М.: Экономика, 1989. – 272 с.
15. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер: пер. с англ. / Й. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 456 с.
16. OECD and Eurostat. – 2005. – P. 46.
17. Pryor F.L. Market economic systems / Pryor F.L. // Journal of Comparative Economics, Vol. 33, 2005., P 25-46.
18. Smith M.K. Social Capital – The encyclopaedia of informal education / Smith M.K. // www.infed.org/biblio/social_capital.htm.
19. Veblen T. The Place of Science in Modern Civilization and Other Essays / Veblen T. – N.Y.: Huebsch, 1919. – P. 72-73.

Стаття надійшла до редакції 29.03.2013 р.

*